

Загороднова В.Ф.,
доктор педагогічних наук, професор,
Бердянський державний педагогічний університет

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БІЛІНГВАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ Й РІДНОЇ МОВ

Традиційна система навчання української мови в школі тривалий час характеризувалася однобічним підходом до об'єкта навчання – мови, розглядом її переважно в системно-структурному аспекті, у відсторонені від людини – носія мови, члена суспільства, в якому мова функціонує, культури, яку, вона виражає і розвитку якої сприяє. Такий підхід свідчить про те, що культуроносна, духовна, “людиноформувальна” сутність мови залишалася поза увагою. Пошуки ефективних шляхів навчання привели до розробки лінгвокультурологічного підходу до мовної освіти, в центрі якого лежить ідея взаємопов'язаного навчання мови та культури. Проте важливою лінією опанування українською мовою як державною в школах з полікультурним контингентом учнів, на нашу думку, є крос-культурне навчання, тобто навчання державної мови та культури у взаємодії і взаємовпливі з іншими мовами та культурами, вироблення не тільки мовної, але й міжкультурної комунікативної компетентності білінгвальної особистості. Про актуальність цієї проблеми зазначалося в програмах з української мови, де передбачалося, що учні, які є представниками національних спільнот, мають досягти визначеного програмою рівня україномовної комунікативної компетентності, що дозволить їм стати учасниками міжкультурного спілкування в державі.

Труднощі у вивченні учнями національних спільнот української мови пояснюються як лінгвістичними, так і екстралінгвістичними (позамовними) причинами. До лінгвістичних причин необхідно віднести такі, як природа мовного знаку, його функціонування у мовленні. Екстралінгвістичні причини полягають у тому, що найбільші труднощі під час засвоєння мовного матеріалу відчують ті учні, які рідко користуються українською мовою у повсякденному спілкуванні.

Аналіз наукових джерел вітчизняної та зарубіжної педагогіки засвідчує, що в теорії і практиці базової і повної середньої освіти накопичено значний досвід, який може стати основою модернізації мовної освіти учнів-представників національних спільнот:

- розглянуті проблеми полікультурної освіти (Р. Агадулін, Б. Ажнюк, В. Андрущенко, Г. Балл, Л. Голік, С. Гончаренко, І. Зязюн, І. Тараненко та ін.);
- здійснений аналіз проблем крос-культурної взаємодії представників національних спільнот (Ю. Апресян, Т. Баталова, А. Варг, Л. Веденіна, А. Вежбицька, Є. Верещагін, І. Дубов, В. Клоков, А. Колесніков, М. Комлев, В. Костомаров, Р. Манєкін, Р. Мільруд, І. Мостова, Н. Півонова, Ю. Прохоров,

Л. Пушкарьов, З. Сікевич, П. Сисоєв, Ю. Сорокін, Є. Тарасов, С. Тер-Мінасова, Л. Чинакова, Є. Яковлєва та ін.);

– визначено крос-культурність методологічною передумовою розвитку гуманітарних наук у полікультурному світі (Н. Алієва, І. Василенко, Б. Гутман, О. Залевська, Д. Зільberman, В. Красних, Ж.-Ф. Ліотар, Н. Петякшева, П. Рікер, М. Степанянц та ін.);

– уточнені, переосмислені мета і зміст навчання української мови (О. Біляєв, А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Голуб, О. Горошкіна, Є. Дмитровський, Т. Донченко, С. Караман, Л. Мацько, В. Мельничайко, Г. Онкович, Л. Паламар, М. Пентиліук, К. Плиско, Т. Симоненко, М. Стельмахович, І. Хом'як, О. Хорошковська та ін.).

– досліджені проблеми навчання міжкультурного спілкування (Н. Бориско, Н. Гальскова, Л. Голованчук, А. Гордєєва, О. Коломінова, О. Красковська, Ю. Пассов, В. Сафонова, Н. Скляренко, О. Тарнопольський, С. Тер-Мінасова, В. Фурманова, D. Buttjes, M. Byram, Ju. Istjagin, C. Kramch, J. Roche та ін.);

– розглянуті концептуальні засади компетентнісного підходу в сучасній мовній освіті, зокрема, формування комунікативної компетентності (А. Богуш, М. Вашуленко, Д. Ізаренков, С. Караман, Т. Ладиженська, Л. Мацько, М. Пентиліук, Л. Скуратівський, Г. Шелехова та ін.), мовленнєвої (І. Варнавська, Н. Веніг), мовної (І. Дроздова, Ю. Тельпуховська), мовнокомунікативної (Т. Симоненко), соціокультурної (І. Воробйова), культурно-країнознавчої (Л. Голованчук), дискурсивної (Н. Головіна, М. Кенел і М. Свейн, О. Кучеренко, К. Сєдов, М. Халлідєй), крос-культурної компетентності (О. Богданова, Н. Півоньова, M. Bergelson, J. Berry, M. Byram, G. Zarat).

Оскільки сучасні лінгвісти та лінгводидактики (І. Голубовська, В. Жайворонок, В. Кононенко, М. Кочерган, І. Гудзик, С. Єрмоленко, Л. Мацько, М. Пентиліук та ін.), постулюючи зв'язок мови з мисленням, доводять, що навчання мови безпосередньо пов'язане з навчанням нового стилю мислення, отже, під час створення сучасних, найбільш ефективних методик навчання будь-якої мови необхідно використовувати досягнення когнітивно-дискурсивних і комунікативно-прагматичних досліджень сучасної лінгвістики.

Загальноприйнятим є положення про те, що інформація про навколишню дійсність зберігається у свідомості людини у формі великої кількості концептів, які сучасною лінгвістикою розглядаються в трьох аспектах: 1) когнітивному та психолінгвістичному; 2) синкретичному, який об'єднує постулати когнітивного та лінгвокультурологічного підходів; 3) власне лінгвокультурологічному. Для шкільного знайомства з концептами ефективним буде розгляд ознак: в когнітивній інтерпретації – це суб'єктивність, неструктурованість, оперативність; у лінгвокультурологічній інтерпретації – об'єктивність, структурованість, глобальність, історичність.

Формування мовної особистості, на нашу думку, має передбачати не тільки оволодіння вербальним кодом мови, умінням користуватися нею під час

спілкування, але й формування у свідомості учнів картини світу носія цієї мови як представника певного соціуму, тому навчання має бути не тільки спрямованим на залучення школярів до концептуальної системи лінгвосоціуму, а й до крос-культурного осмислення вимірів двох дещо різних соціокультурних спільнот. До речі, на думку О. Потебні, національний (етнічний) компонент впливає не лише на формування світосприйняття, а й на сам процес розгортання думки: „Людина, яка говорить двома мовами, переходячи від однієї до іншої, змінює разом з цим характер та напрям розгортання своєї думки, причому так, що зусилля її волі лише змінює колію думки, а на подальше її спрямування впливає лише опосередковано [2, 260]“.

Отже, постає проблема формування не лише умінь і навичок взаєморозуміння комунікантів, а й спільності уявлень про світ в їхньому соціально-психологічному та національно-культурному вимірі. Оскільки, саме на „...лінгвокогнітивному рівні узагальнюються стійкі комунікативні потреби в типізованій специфіці мовленнєвої поведінки, що засвідчує внутрішні мотивації та ціннісні настанови особистості [1, 60]“, то вчитель-словесник має допомогти учням побачити в узагальнених категоріях національно окреслене, історично й традиційно зумовлене, осмислене у вимірах часу, увійти в коло споконвічно народних прагнень із орієнтацією на сучасні процеси, тобто спрямувати пізнання концептуальних засад духовності в урочище мови.

Література

1. Дороз В. Ф. Крос-культурне навчання учнів-білінгвів української мови : [монографія] / Вікторія Федорівна Дороз. – Київ : Центр учбової літератури, 2011. – 456 с.
2. Дороз В. Ф. Українська мова в діалозі культур: факультативний курс : навч. посібник. – К. : Ленвіт, 2010. – 360 с.
3. Кононенко В. І. Мова у контексті культури : [монографія] / Віталій Кононенко. – К. : Плай, 2008. – 390 с.
4. Потебня А. А. Эстетика и поэтика / А. А.Потебня. – М. : Искусство, 1976. – 614 с.

Змєєва А.К.,

студент,

Прилуцький гуманітарно-педагогічний коледж ім. І. Я. Франка,

науковий керівник – д. пед. н. **Н.В. Грона**

РОБОЧИЙ ЗОШИТ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Закон України “Про Загальну середню освіту” визначає основні положення щодо формування особистості учня в інтелектуальному, соціальному і фізичному аспектах, переорієнтацію освітньої парадигми на розвиток